نیره ساری
پرونده
زندگی ما و فرهنگ انتظار

حجت‌الاسلام روح‌الله حریزاوی قائم‌مقام سازمان تبلیغات اسلامی:

انتظار واقعی یعنی سبک زندگی مسئولیت‌پذیر

حجت‌الاسلام روح‌الله حریزاوی، مدرس حوزه و دانشگاه و قائم‌مقام سازمان تبلیغات اسلامی در گفت‌وگو با «جوان» درباره سبک زندگی در عصر مهدویت می‌گوید: «فرزندان باید از همان ابتدا بیاموزند که مسئولیت اجتماعی دارند و انتظار، تنها به دعا محدود نمی‌شود بلکه تلاش برای بهبود جامعه نیز بخشی از آن است. منتظر واقعی کسی است که در تمام لحظات زندگی خود، رفتار و گفتارش نشان‌دهنده ایمان، تقوا، عدالت‌خواهی، مسئولیت‌پذیری، صبر و امید باشد. انتظار واقعی، به معنای دست روی دست گذاشتن و تنها دعا کردن نیست بلکه حرکتی فعال و سازنده در مسیر تحقق آرمان‌های الهی است. در نتیجه، هر فردی که خود را منتظر می‌داند، باید در جهت ساختن جامعه‌ای بهتر تلاش کند و زمینه‌ساز ظهور حضرت حجت (عج) باشد.» متن این گفت‌وگو را در ادامه بخوانید.

عارف عبدالله‌زاده/ جوزه

حجت‌الاسلام روح‌الله حریزاوی، مدرس حوزه و دانشگاه و قائم‌مقام سازمان تبلیغات اسلامی در گفت‌وگو با «جوان» درباره سبک زندگی در عصر مهدویت می‌گوید: «فرزندان باید از همان ابتدا بیاموزند که مسئولیت اجتماعی دارند و انتظار، تنها به دعا محدود نمی‌شود بلکه تلاش برای بهبود جامعه نیز بخشی از آن است. منتظر واقعی کسی است که در تمام لحظات زندگی خود، رفتار و گفتارش نشان‌دهنده ایمان، تقوا، عدالت‌خواهی، مسئولیت‌پذیری، صبر و امید باشد. انتظار واقعی، به معنای دست روی دست گذاشتن و تنها دعا کردن نیست بلکه حرکتی فعال و سازنده در مسیر تحقق آرمان‌های الهی است. در نتیجه، هر فردی که خود را منتظر می‌داند، باید در جهت ساختن جامعه‌ای بهتر تلاش کند و زمینه‌ساز ظهور حضرت حجت (عج) باشد.»

کمی در باره تربیت مبتنی بر فرهنگ مهدویت برای ما بگویید.

تربیت مبتنی بر فرهنگ مهدویت، فرایندی است که در آن فرد از کودکی با مفاهیم انتظار، ولایت، عدالت، مسئولیت‌پذیری و سایر ابعاد اخلاق اسلامی آشنا و این ارزش‌ها در شخصیت و زندگی او نهادینه می‌شود. این تربیت نه‌تنها به آموزش اعتقادات نظری محدود نمی‌شود بلکه در قالب رفتار، سبک زندگی و تعاملات اجتماعی نیز جلوه می‌یابد. مهم‌ترین ویژگی تربیت در فرهنگ مهدویت، ایجاد یک نگرش پویا نسبت به جهان، آینده و مسئولیت فرد در مسیر ظهور امام عصر (عج) است.

اساساً تربیت نسلی منتظر متناسب با فرهنگ و دین چه اهمیتی دارد؟

اینکه چرا تربیت نسل منتظر مهم است به نتایج تربیتی مفهوم انتظار و اثر فردی و اجتماعی آن برمی‌گردد. پرورش نسلی که نه‌تنها امام زمان (عج) را می‌شناسد بلکه در زندگی فردی و اجتماعی خود نیز در راستای تحقق حکومت عدل توحیدی گام برمی‌دارد، تأثیر مستقیمی بر پیشرفت جامعه اسلامی دارد. در صورت تحقق چنین تربیتی، چندین نتیجه مهم حاصل می‌شود از جمله: ایجاد حس مسئولیت در برابر جامعه، خودسازی و تقویت بعد اخلاقی، ایجاد امید و انگیزه در زندگی، گسترش فرهنگ انتظار سازنده و ایجاد پیوند عاطفی و معرفتی با امام عصر (عج).

لطفاً بیشتر توضیح دهید.

فردی که به فرهنگ مهدویت معتقد است، نمی‌تواند نسبت به مشکلات جامعه خود بی‌تفاوت باشد. او عدالت‌خواه، ظلم‌ستیز و در عین حال اهل اصلاح و تلاش خواهد بود. چنین فردی مقابل آسیب‌های اجتماعی و ناهنجاری‌های فرهنگی سکوت نمی‌کند، بلکه در مسیر اصلاح قدم برمی‌دارد. فرهنگ مهدویت تأکید فراوانی بر خودسازی و اصلاح نفس دارد. روایات اسلامی بیان می‌کنند که منتظر واقعی کسی است که خود را برای یاری امام آماده کند و این آمادگی مستلزم ترکیه نفس، تقوا، عمل به احکام الهی و کسب فضائل اخلاقی است. بنابراین تربیت مهدوی به اصلاح رفتار فردی منجر شده و جامعه‌ای سالم‌تر را پدید می‌آورد. یکی از مشکلات جوامع امروزی، سرگشتگی و ناامیدی نسبت به آینده است. تربیت در چارچوب فرهنگ مهدویت، امید به آینده‌ای روشن و پر از عدالت را در دل فرد زنده نگه می‌دارد و او را نسبت به مسئولیت‌هایش هوشیارتر می‌کند. فردی که ایمان دارد روزی جهان از ظلم و فساد پاک خواهد شد، انگیزه بیشتری برای اصلاح خود و جامعه‌اش خواهد داشت. یکی دیگر از مزایای این تربیت که انتظار به معنای صرف دعا برای ظهور و انفعال در برابر مشکلات است. اما در فرهنگ مهدوی، انتظار نه‌تنها انفعال نیست بلکه یک مسئولیت سنگین است. تربیت مهدوی موجب می‌شود جامعه‌ای منتظر، جامعه‌ای پویا، مسئولیت‌پذیر و باامید شکل بگیرد که برای آماده‌سازی جهان برای پذیرش حکومت عدل الهی تلاش کند. اگر نسل‌های آینده از کودکی با امام زمان (عج) آشنا شوند و او را به عنوان امام زنده و حاضر بشناسند، این پیوند عاطفی و معرفتی به یک انگیزه رفتاری تبدیل خواهد شد. این نتیجه، افراد در لحظات سخت زندگی، مسیر خود را گم نمی‌کنند بلکه با یاد امام و تعالیم او، تصمیمات درست‌تری اتخاذ می‌کنند.

فردی که به فرهنگ مهدویت معتقد است، نمی‌تواند نسبت به مشکلات جامعه خود بی‌تفاوت باشد. او عدالت‌خواه، ظلم‌ستیز و در عین حال اهل اصلاح و تلاش خواهد بود. چنین فردی مقابل آسیب‌های اجتماعی و ناهنجاری‌های فرهنگی سکوت نمی‌کند، بلکه در مسیر اصلاح قدم برمی‌دارد

چگونه می‌توان تربیت مهدوی را در نسل جدید نهادینه کرد؟

لوآموزش معارف مهدوی از کودکی ضرورت دارد. تربیت مهدوی باید از دوران کودکی آغاز شود و باید حضرت از طریق داستان‌های مناسب سن، شعرها، بازی‌های تعلیمی و محتوای تصویری به کودک منتقل شود. تلقیا باید به ایجاد الگوهای رفتاری مناسب پرداخت. خانواده‌ها و مربیان باید در رفتار و عمل خود، سبک زندگی منتظرانه ارائه دهند. اگر والدین در گفتار و کردار خود صادق، اهل کمک به دیگران و پایبند به ارزش‌های دینی باشند، فرزند نیز از آنها الگو خواهد گرفت. تلاشا باید روحیه عدالت‌خواهی و مسئولیت‌پذیری را در کودکان و نوجوانان تقویت کرد. فرزندان باید بیاموزند که مسئولیت اجتماعی داشته و انتظار تنها به دعا محدود نمی‌شود بلکه تلاش برای بهبود جامعه نیز بخشی از آن است. رابعاً باید برای پیوند نسل جدید با امام عصر (عج) کوشید. ارتباط عاطفی و معرفتی با امام زمان (عج) باید در برنامه‌های تربیتی لحاظ شود. یکی از بهترین روش‌ها، آشنا کردن نسل جدید با ادعیه و احادیث مرتبط با حضرت است که در عین حال، درک درستی از جایگاه ایشان را نیز در آنها تقویت کند. خامساً باید از فناوری‌های روز کمک گرفت. باید از ابزارهای جدید مانند فیلم‌های آموزشی، پادکست‌های دینی، شبکه‌های اجتماعی و نرم‌افزارهای تعاملی برای انتقال مفاهیم مهدوی استفاده کرد تا نسل جدید بتواند با این مفاهیم ارتباط بهتری برقرار کند.

سبک زندگی مهدوی و منتظر واقعی بودن چه شاخصه‌هایی دارد؟

سبک زندگی مهدوی به مجموعه‌ای از باورها، ارزش‌ها و رفتارها گفته می‌شود که یک فرد منتظر در زندگی شخصی، خانوادگی و اجتماعی خود بر اساس تعالیم اسلامی و با محوریت اعتقاد به امام زمان (عج) دنبال می‌کند. این سبک زندگی، افراد را به مسئولیت‌پذیری، تقوا، عدالت‌خواهی، تلاش برای اصلاح جامعه و آماده‌سازی جهان برای ظهور سوق می‌دهد. منتظر واقعی کسی نیست که تنها در گفتار خود را منتظر بداند بلکه این انتظار باید در تمام ابعاد زندگی او ظهور و بروز داشته باشد. در حقیقت، انتظار در فرهنگ شیعه یک مفهوم پویا و مسئولیت‌آور است و لازمه آن داشتن سبک زندگی‌ای است که با اهداف و آرمان‌های امام عصر (عج) هماهنگ باشد.

شاخصه‌های منتظر واقعی بودن را ترسیم کنید.

۱. ایمان و معرفت به امام زمان (عج) که در واقع شناخت امام عصر (عج) و اعتقاد عمیق به زنده و حاضر بودن ایشان. اولین گام در مسیر سبک زندگی مهدوی است. فرد منتظر باید نسبت به جایگاه امام در هستی، وظایف خود در قبال او و نقش او در هدایت بشر آگاهی داشته باشد. این شناخت از طریق مطالعه آیات و روایات مربوط به امام (عج)، آشنایی با سیره و سبک زندگی منتظرانه ائمه اطهار (ع) و تدبر در آموزه‌های اسلامی به دست می‌آید. ۲. عدالت، تقوا و معنویت در بعد دوم مهم است. یک منتظر واقعی باید از نظر اخلاقی و معنوی در مسیر خودسازی گام بردارد. تقوا، رعایت حلال و حرام الهی، دعا برای تعجیل ظهور و تلاش برای تهذیب نفس، از نشانه‌های عمومی سبک زندگی مهدوی است. امام صادق (ع) می‌فرمایند: «هر کس دوست دارد از یاران قائم (عج) باشد، باید منتظر باشد و در حال انتظار، ورع (پرهیزکاری) و اخلاق نیکو عمل کند.» (بحارالانوار، ج ۵۲، ص ۱۲۰) ۳. عدالت‌خواهی و ظلم‌ستیزی مورد بعدی است. یکی از مهم‌ترین شاخصه‌های سبک زندگی مهدوی، ظلم‌ستیزی و عدالت‌خواهی است. امام زمان (عج) در حکومت خود، عدل و داد را در سراسر جهان برقرار خواهند کرد و فردی که منتظر حقیقی ایشان است، باید در زندگی شخصی و اجتماعی خود نیز برای تحقق عدالت تلاش کند. این عدالت‌خواهی می‌تواند در رفتارهای روزمره، رعایت حق‌الناس، مبارزه با فساد، حمایت از مظلومان و تلاش برای اصلاح ناهنجاری‌های اجتماعی نمود پیدا کند. ۴. مسئولیت‌پذیری در جامعه نیز فایل اهمیت است. انتظار، صرفاً یک مفهوم اعتقادی نیست بلکه بار مسئولیت اجتماعی نیز دارد. فرد منتظر باید خود را سرباز امام عصر (عج) بداند و در جهت بهبود شرایط جامعه تلاش کند. کمک به مستضعفان، گسترش اخلاق اسلامی، مقابله با ظلم و فساد و فعالیت در زمینه‌های علمی، فرهنگی و اجتماعی، همگی از مصادیق مسئولیت‌پذیری یک منتظر واقعی هستند. ۵. صبر، استقامت و امید به آینده ویژگی دیگر است. یکی از ویژگی‌های مهم یک منتظر واقعی، صبر در برابر مشکلات و امیدواری به آینده‌ای روشن است. قرآن کریم در مورد منتظران حقیقی می‌فرماید: «إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا وَنَرَاهُ قَرِيبًا؛ آنها (کافران) آن روز را دور می‌بینند، ولی ما آن را نزدیک می‌بینیم.» (معارج، ۷-۶) فرد منتظر نباید دچار یأس و ناامیدی شود بلکه باید در مسیر انتظار فعالانه حرکت و با صبر و استقامت، در راه ارزش‌های الهی پافشاری کند. ۶. ارتباط مستمر با امام زمان (عج) و دعا برای ظهور مهم است. فردی که سبک زندگی مهدوی دارد، پیوند قلبی و معرفتی خود را با امام زمان (عج) حفظ می‌کند. خواندن دعای عهد، دعای ندبه و زیارت‌های مثل آل یاسین، باید کردن از حضرت در زندگی روزمره و دعا برای تعجیل ظهور، از اموری است که ارتباط قلبی با حضرت را تقویت می‌کند. ۷. حفظ وحدت و دوری از تفرقه‌افکنی مورد دیگر است. یکی از مشکلاتی که در جامعه اسلامی وجود دارد، تفرقه و اختلاف بین مسلمانان است. یک منتظر واقعی باید در مسیر وحدت و همبستگی میان مؤمنان حرکت کند و از هرگونه رفتار، گفتار یا عملی که باعث اختلاف و دشمنی می‌شود، پرهیز نماید. امام مهدی (عج) برای وحدت امت اسلامی و برقراری حکومت جهانی عدالت خواهند آمد، پس پیروان ایشان نیز باید از تفرقه دوری کنند و زمینه‌ساز این وحدت باشند. ۸. سبک زندگی ساده و پرهیز از تجمل بعد دیگری است. یکی دیگر از شاخصه‌های مهم سبک زندگی مهدوی، دوری از تجمل‌گرایی، اسراف و تبذیر است. امام زمان (عج) برای تحقق عدالت جهانی خواهند آمد و یکی از موانع بزرگ عدالت، فاصله طبقاتی و مصرف‌گرایی افراطی است. منتظر واقعی باید سبک زندگی ساده، قناعت‌پیشه و بر مبنای ارزش‌های اسلامی داشته باشد. ۹. فعالیت در مسیر رشد علمی و فرهنگی بعد نهم است. یک جامعه مهدوی، جامعه‌ای پیشرفته و آگاه است که از نظر علمی و فرهنگی در سطح بالایی قرار دارد، بنابراین فرد منتظر باید برای کسب علم و آگاهی تلاش کند و در راستای ارتقای دانش و فرهنگ جامعه نیز نقش‌آفرین باشد. امام صادق (ع) می‌فرمایند: «علم، نوری است که خداوند در دل هر کسی که بخواهد قرار می‌دهد.» (کافی، ج ۱، ص ۳۵) انتظار واقعی، مستلزم مجهز شدن به علم و معرفت برای یاری امام زمان (عج) است. ۱۰. توجه ویژه به انتظار و تربیت فرزندان منتظر از آخرین و از مهم‌ترین هاست. فردی که خود را منتظر واقعی می‌داند، باید به تربیت فرزندان و اعضای خانواده خود نیز توجه داشته باشد. انتقال فرهنگ انتظار به نسل‌های آینده، از وظایف مهم یک شیعه منتظر است. والدین به‌ویژه مادران می‌توانند از طریق داستان‌های آموزنده، معرفی الگوهای دینی و تقویت ارزش‌های اخلاقی، فرزندانی تربیت کنند که در آینده از یاوران امام زمان (عج) باشند.

نتیجه آن که سبک زندگی مهدوی، صرفاً یک ایده نظری نیست بلکه مجموعه‌ای از اعمال و رفتارهایی است که در تمام جنبه‌های زندگی فردی و اجتماعی انسان تجلی پیدا می‌کند. منتظر واقعی کسی است که در تمام لحظات زندگی خود، رفتار و گفتارش نشان‌دهنده ایمان، تقوا، عدالت‌خواهی، مسئولیت‌پذیری، صبر و امید باشد. انتظار واقعی به معنای دست روی دست گذاشتن و تنها دعا کردن نیست بلکه حرکتی فعال و سازنده در مسیر تحقق آرمان‌های الهی است. در نتیجه، هر فردی که خود را منتظر می‌داند، باید در جهت ساختن جامعه‌ای بهتر تلاش کند و زمینه‌ساز ظهور حضرت حجت (عج) باشد.

اهمیت عاملیت مدارانه در ترویج مهدی باوری

کارشناس
نسیم کاهبرده

مسئله «موعود» در تاریخ بشر و تاریخ ادیان همواره مطرح بوده است. صاحبنظران معتقدند پیامبران پیشین برخی آمدن دیگری را وعده می‌داده‌اند، این امر در میان پیامبران بزرگ و مشهور بیشتر مشهود است و از طریق این وعده‌ها و بشارت‌ها در ذهنیت هر یک از امت‌ها وعود مورد انتظار شکل می‌یافته است. در آیات کتاب مقدس این بشارت‌ها دیده می‌شود: «ستاد محمد مرا حکیمی در این ارتباط نوشته است. اعتقاد به «مهدی» در میان همه فرق اسلام مطرح بوده و است و هیچ اختصاصی به شیعه ندارد.»[1]

طول روایت زمان حکومت مهدی (عج) به همه مردم حکمت و علم بیاموزند تا آنجا که زنان در خانه‌ها با کتاب خدا و سنت پیامبر قضاوت کنند. (بحارالانوار، ج ۵۲، ص ۳۵۳)

در آن روزگار قدرت عقلی توده‌ها آنچنان محدود گردید و مهدی به تأیید الهی، خردهای مردمان را به کمال رساند و در همگان فرزانگی پدید آورد. (اصول کافی، جلد ۱، کتاب العقل، حدیث ۲۱)

روایت‌هایی از این دست به ویژگی‌های جامعه مهدوی به عنوان ایده‌آل مورد نظر اسلام و نوک قله اشاره دارند. «در این نوع نگاه، امام مهدی (عج) یک مافوق انسان نیست بلکه یک انسان مافوق است یک موجود انسانی که وجودش، روح و اخلاقش، شیوه زندگی‌اش به انسان‌ها نشان می‌دهد که چگونه باید بود و چگونه باید زیست. پیوند امام و امت رابطه بین نزدیک شدن مصداق‌ها به کل است و هر کس که توانست بیشتر خود را به معیار و حقیقت نزدیک کند، او به انسانیت نزدیک‌تر است.»[2]

امروز بر همه ما به عنوان مسلمانان این مسئولیت فرض شده که از وضعیت موجودمان هم به عنوان فرد و هم جامعه به سمت شرایط ایده‌آل مهدوی در حرکت و تکاپویی دائمی باشیم که البته لازمه آن داشتن نقشه راه است. ابتدایی‌ترین قدم در مسیری پیچیده که به فرهنگ مهدویت و انتظار سازنده - البته پرکننده - بخش‌زدایی مسلمان و شیعه چندان محقق شده باشد. قرآن نشان می‌دهد بیشترین فاصله‌های عمومی انجام شده در زمینه ترویج فرهنگ مهدوی و زیست منتظرانه، در قالب مناسکی و نمادین و محتجب به ابام مناسبتی بوده و بخش اقدامات تخصصی و نرم افزاری آن متحجب به افشار خاص جامعه مانند طلاب یا نیروهای مجازی و سیاسی است. البته با ایجاد محیط‌های مجازی و گسترش سرویس دهی پلتفرم‌های داخلی، بخشی از عموم جامعه هم به معنای تخصصی پیرامون معارف مهدوی دسترسی پیدا کرده‌اند.

بدیهی است که موارد مذکور بخشی از اقدامات ضروری برای گسترش فرهنگ مهدویت محسوب می‌شود و بخش مهم‌تر آن مربوط به مشاهده آثار عینی متبعث عمل به تفکر مهدوی در جامعه دیندارانه است به عبارتی مردم باید ببینند که مؤمنان منتظرند، روش و عملکرد متفاوتی در جامعه دارند. مشهود بودن ویژگی‌های سبک زندگی مهدوی در میان کنشگران سیاسی، فرهنگی و مذهبی تأثیر بسزایی در ایجاد ذهنیت برای عامه مردم دارد. در واقع اقشار مختلف مردم که مخاطب برنامه‌های ترویجی و فرهنگی مهدوی هستند در میان دو جبهه تأثیر از طریق عملکرد مثبت مبلغان به سمت سبک زندگی مهدوی متمایل می‌شوند. در این میان، ویژگی‌های مثبت اخلاقی مبلغان شاخصه مهمی برای جذب مخاطب محسوب می‌شود و البته در این میان عدم واپسگی‌های منفعت طلبانه مبلغان به مراکز قدرت و ثروت مهم‌ترین سرمایه اجتماعی است که باعث جلب اعتماد بیشتر مردم نسبت به مبلغان شده است. هر دین، زمانی در جامعه تثبیت می‌شود که ارزش‌ها و باورهای خود را به عموم مردم منتقل سازد. این ارزش‌ها زمانی که در بعد اخلاقی متبلور شود بیشترین نمود را توفیق یک دین محسوب می‌شوند.

شبکه‌های مجازی و رسانه‌های قطعاً یکی از گزینه‌های عمومی است؛ به عبارتی عدم توانایی متولیان اسلام(ص) است که در آن هدف از بعثتش، تکمیل فضایل اخلاقی بیان شده است، بنابراین مسلمان باید پلتفرم‌ها باید دارای اخلاق اسلامی باشد. امام جعفر صادق(ع)، در حدیثی می‌فرمایند: هر کس خوش دارد در شمار اصحاب قائم باشد باید در عصر انتظار مظهر اخلاق نیک گرفت بلکه چنین کسی که آرزو پس از قیام قائم در گذرد پاداش او مانند کسانی باشد که قائم را درک کنند و به حضور او برسند.

عاملانه به عنوان اولین نهاد مؤثر در تربیت انسان که نقش مهمی در دگرگونی کردن ارزش‌های اخلاقی دارد جزء بسترهایی می‌فرمایند: هر کس خوش دارد در شمار اصحاب قائم باشد باید در عصر انتظار مظهر اخلاق نیک گرفت بلکه افراد در زندگی فردی نیز از شاخصه‌های اسلام آشنایی چندانی ندارند و با مأنوس نیستند.

جامعه به عنوان کنشگر اجتماعی که با ایجاد تحویل می‌دهند که با شکل‌گیری این ارزش‌های دینی مورد نظر آن بیگانه‌اند و بعضاً احساس تضاد و تقابل می‌کنند، اما کودکانی که در خانواده‌شان با تفکرات و ارزش‌های اسلامی رشد کرده‌اند هم با جامعه دینی احساس تعلق خاطر و همسویی دارند و هم اینکه به راحتی تحت تأثیر مظاهر دنیای غرب قرار نمی‌گیرند و در آن غرق نمی‌شوند، بنابراین احتمال اینکه چنین فرزندانی بعد از بلوغ و هنگام ورود به جامعه، سبک زندگی مواقع و همسو با آرمان‌های اسلامی و مهدی باورانه را در پیش بگیرند بسیار بیشتر خواهد بود.

اما سؤال اینجاست برای تقویت بستر شکل‌گیری و برساخت چنین انتظارهایی، نهاد دین چه راهبردی دارد؟

در جامعه امروز ما برخی افشار مختلف با فضاهای دینی احساس قرابت چندانی ندارند. به طور مثال وقتی مادر یک خانواده به دلیل عدم حجاب کامل در هیئت محلهاش پذیرفته نمی‌شود، اوقات فراغت خود را چگونه سپری می‌کند؟ شبکه‌های ماهواره‌ای فقط یکی از گزینه‌های عمومی است؛ به عبارتی عدم توانایی متولیان راه است. ابتدایی‌ترین قدم در مسیری پیچیده که به فرهنگ مهدویت و انتظار سازنده - البته پرکننده - بخش‌زدایی مسلمان و شیعه چندان محقق شده باشد. قرآن نشان می‌دهد بیشترین فاصله‌های عمومی انجام شده در زمینه ترویج فرهنگ مهدوی و زیست منتظرانه، در قالب مناسکی و نمادین و محتجب به ایام مناسبتی بوده و بخش اقدامات تخصصی و نرم افزاری آن متحجب به افشار خاص جامعه مانند طلاب یا نیروهای مجازی و سیاسی است. البته با ایجاد محیط‌های مجازی و گسترش سرویس دهی پلتفرم‌های داخلی، بخشی از عموم جامعه هم به معنای تخصصی پیرامون معارف مهدوی دسترسی پیدا کرده‌اند.

بدیهی است که موارد مذکور بخشی از اقدامات ضروری برای گسترش فرهنگ مهدویت محسوب می‌شود و بخش مهم‌تر آن مربوط به مشاهده آثار عینی متبعث عمل به تفکر مهدوی در جامعه دیندارانه است به عبارتی مردم باید ببینند که مؤمنان منتظرند، روش و عملکرد متفاوتی در جامعه دارند. مشهود بودن ویژگی‌های سبک زندگی مهدوی در میان کنشگران سیاسی، فرهنگی و مذهبی تأثیر بسزایی در ایجاد ذهنیت برای عامه مردم دارد. در واقع اقشار مختلف مردم که مخاطب برنامه‌های ترویجی و فرهنگی مهدوی هستند در میان دو جبهه تأثیر از طریق عملکرد مثبت مبلغان به سمت سبک زندگی مهدوی متمایل می‌شوند. در این میان، ویژگی‌های مثبت اخلاقی مبلغان شاخصه مهمی برای جذب مخاطب محسوب می‌شود و البته در این میان عدم وابستگی‌های منفعت طلبانه مبلغان به مراکز قدرت و ثروت مهم‌ترین سرمایه اجتماعی است که باعث جلب اعتماد بیشتر مردم نسبت به مبلغان شده است. هر دین، زمانی در جامعه تثبیت می‌شود که ارزش‌ها و باورهای خود را به عموم مردم منتقل سازد. این ارزش‌ها زمانی که در بعد اخلاقی متبلور شود بیشترین نمود را توفیق یک دین محسوب می‌شوند.

مطالعات مختلف اجتماعی نشان می‌دهد زنان تمایل بیشتری به دین‌ورزی دارند. ضمن اینکه به‌واسطه مادر بودن در تربیت نسل جدید، عاملیتشان اهمیت مضاعفی می‌یابد

فضاهای مذهبی در جذب زنان و مادران خانواده، عامل مهم‌سوق دادن آنها به سمت رسانه مهاجم است. مادری که محتوای مذهبی و هیئت دوست دارد از شبکه‌های دین سنتیز ماهواره‌ای دریافت می‌کند طبیعی است که فرزندانی دیندار پرورش ندهد. فرزندان این نوع از خانواده‌ها معمولاً هنگام بلوغ حتی در مورد ضرورت دیندار بودن دچار شک و شبهه خواهند بود چه برسد به اینکه ظهور منجی آخرالزمان را باور کنند؛ مسئله‌ای که با توجه به نگاه پوزیتیویستی حاکم بر رسانه‌های امپریالیستی، شبکه‌های اجتماعی و اغلب مراکز علمی جهان (اصالت دادن صرف به امر مادی و تجربی) امری غیر قابل پذیرش و خرافی محسوب می‌شود. واقعیت میدان این است که جماعت‌های مذهبی ما در جزیره‌های کوچکی گرد هم می‌آیند تا توان خود را برای مقابله با فشار و هجمه فرهنگ مهاجم غرب تقویت کنند غافل از اینکه اکثریت جامعه در محاصره این فرهنگ مهاجم و پیش‌رونده است. اغلب کنشگران و عاملان تبلیغ دینی، برنامه‌های دینی تبلیغی‌شان را برای مخاطب خانواده‌ها رقم می‌زنند؛ اما تصاویر مولفت مدنیت دینداران ما در مناسبت‌ها کم هم می‌آیند و باورهای دینی و ایدئولوژیک خود را تقویت می‌کنند.، این در حالی است که بیرون از این مجموعه‌ها، ایرانیان بسیاری تحت سلطه رسانه‌های ضد دین کاربرد داشته باشند. دکتر امراهی، عضو هیئت علمی گروه مدیریت آموزشی و توسعه منابع انسانی دانشگاه فردوسی مشهد نیز معتقد است این دیدگاه ناشی از درک نادرست از مفهوم مهدویت و انتظار است. چرا که در دنیای مدرن، انتظار از همیشه مهم‌تر و مسئله‌مندتر است. چرا که فرزندی مدرن بحران‌هایی مانند نداشتن تفکر و تعقل، ناامیدی و از بین رفتن آرمان‌گرایی، فاصله گرفتن از معنویت و ارزش‌های اخلاقی و... را برای بشریت رقم زده که پاسخ آن در انتظار و فرهنگ مهدویت نهفته است. او می‌گوید: «انتظار یعنی آزادی عقل و فکر. انتظار نه یک واکنش منفعلانه، بلکه یک حرکت آگاهانه برای آزادی و رهایی است. انتظار یعنی مقاومت در برابر ناامیدی و بی‌هدفی، ایجاد امید و حرکت برای اصلاح فردی و اجتماعی. بازگردانیدن معنویت و عدالت به زندگی انسان‌ها. لذا نیاز انسان مدرن به انتظار بیشتر از هر زمان دیگری است. زیرا زندگی مدرن به معنای نفی نیاز انسان به خدا و آرمان‌های متعالی نیست. خانواده‌های امروزی، بیش از هر زمان دیگری به یک امید و نقطه اتکا نیاز دارند. با توجه به مشکلات اقتصادی، ظلم و محدودیت‌های آزادی حقیقی، انتظار نه تنها بی‌معنا نشده، بلکه تبدیل به یک نیاز حیاتی شده است. پس انتظار، دقیقاً همان نقطه‌ای است که زندگی مدرن به آن نیاز دارد چرا که انتظار، پاسخ به بحران‌های مدرنیته است.»[3] متن کامل این گفت‌وگو را در ادامه می‌خوانید.

چگونه می‌توان فرهنگ مهدویت و انتظار را به صورت عملی و نه شعاری، در تربیت فرزندان و نهاد خانواده نهادینه کرد؟

تغییر فرهنگ در درون خانواده، مستلزم پرورش هر فرد به عنوان یک انسان منتظر است. زمانی که والدین با دغدغه انتظار رشد کنند و خود را در این مسیر پرورش دهند، این نگرش به سه طور طبیعی در فضای خانواده منعکس خواهد شد. رفتارها، اولویت‌ها، میزان ارجوگذشتگی، امیدها و حتی نحوه مواجهه با مسائل مختلف زندگی، همگی نشان‌دهنده این نگرش فرد به انتظار است. تربیت خانواده‌های انتظارگرا باید با کمک کنند تا در کنار عمیقی از فرهنگ انتظار شکل گیرد، جایی که والدین در ذهن خود نسبت به انتظار شکل داده‌اند.

در سطح عملی، خانواده می‌تواند با روایت تاریخ شفاهی خود و جامعه، زمینه آشنایی فرزندان را با مفاهیم عمیق انتظار فراهم کند. این امر نیازمند شناخت صحیح تاثقه نسل‌های مختلف است. بهره‌گیری از ابزارهایی مانند موسیقی، فیلم، شعر، داستان و دیگر هنرها، می‌تواند به ارزش‌آفرینی و انتقال مفاهیم انتظار کمک کند. ایجاد محیطی که تفکر را در افراد پرورش دهد، از ضروریات این مسیر است. تفکر نباید صرفاً به‌عنوان مهارتی برای یادگیری در نظر گرفته شود، بلکه باید آن را توانایی بنیادینی دانست که فرد را به درک عمیق‌تر از مسائل و معنای زندگی می‌رساند. میزان پرسشگری، طرح بحث‌های نو، تشویق به مطالعه و استفاده از رسانه‌هایی که ارزش‌های خانواده منتظر را تقویت کند، از جمله اقداماتی است که می‌تواند در این راستا انجام شود.

تبیین صحیح مفاهیمی مانند معنای زندگی، مسیر جبهه حق و باطل، هدف از زیستن و مسئولیت انسان، باید متناسب با زبان و درک کودکان، نوجوانان و جوانان صورت گیرد. ابزارهایی همچون انیمیشن، موسیقی، فیلم، رسانه و داستان در این زمینه نقش مهمی ایفا می‌کنند. رسانه‌ها تأثیر مستقیمی بر شکلگیری ذائقه، عاطفه، آگاهی و تفکر افراد دارند و مدل تربیتی خانواده باید با در نظر گرفتن این تأثیرات طراحی شود. آگاهی از روش‌های تربیتی اندیشمندانی همچون شهید مطهری، علامه مصباح و دیگر متفکران اسلامی می‌تواند راهنمای مؤثری در این مسیر باشد.

اگر خانواده بستر مناسب برای رشد فکری و هویتی فرزندان را فراهم نکند، این خلأ از سوی عوامل بیرونی پر خواهد شد. در صورتی که علم و معرفت در خانواده مرجعیت نداشته باشد، ارزش‌آفرینی در فضای خانواده به عناصر بیرونی همچون سلبریتی‌ها و جریان‌های رسانه‌ای واگذار خواهد شد. شیوه ارزش‌آفرینی در خانواده از تباط مستقیم با باورهای بنیادین والدین دارد و این باورها هستند که در نهایت رفتارها، تصمیم‌گیری‌ها و فضای تربیتی خانه را شکل می‌دهند.

برخی افراد انتظار را فقط به دعا و اعمال عبادی محدود می‌کنند، در حالی که برخی دیگر آن را یک مسئولیت اجتماعی می‌دانند. از نگاه دینی، حد و مرز این دو رویکرد چیست؟

انتظار را نه می‌توان صرفاً به دعا و عبادات فردی محدود کرد و نه به مسئولیت اجتماعی. این مفهوم بر اساس منابع اصیل دینی، قرآن و احادیث اهل بیت (ع) شامل هر دو بعد فردی و اجتماعی است که همگی یکدیگر را تکمیل می‌کنند. برخی افراد مسئولیت انتظار را به عبادات فردی محدود کنند اما این نگاه می‌تواند به انزواطلبی و منفعل بودن منجر شود. از طرف دیگر، رویکردی که تنها بر بعد اجتماعی تأکید کند و از فناوری‌های نوین بهره گرفته شود و روایت‌هایی مناسب با ذائقه نسل جدید ارائه دهیم. همچنین باید تولیدات بین‌المللی با کیفیت بالا در دستور کار قرار گیرد. تنها در این صورت است که می‌توان از ظرفیت‌های گسترده‌ای که در اختیار داریم برای ارائه تصویر واقعی و جامع از امام عصر(عج) استفاده کرد. به طور مثال یکی از شاخص‌های مهم در بررسی مصرف فرهنگی نوجوانان و جوانان، نقش موسیقی است. آمارها نشان می‌دهند، بخش زیادی از مصرف فرهنگی این نسل به موسیقی اختصاص دارد. اگر پژوهشی دقیق انجام دهیم، احتمالاً مشخص خواهد شد درصد بالایی از این مصرف به تولیدات غیربومی اختصاص دارد. این موضوع تولید محتوای فرهنگی در قالب‌های متنوع از جمله موسیقی را نشان می‌دهد.

از ضعف‌های عمده دیگر، بی‌توجهی به جذابیت و سلیقه مخاطب به خصوص در نوجوان و جوانان امروزی است. لازمه بهبود این وضعیت، همراهی و میدان دادن به نسل نوجوان و جوان در فرایند تولید و مصرف فرهنگی است. اگر این نسل در تولید محتوا نقش داشته باشد، محتوای تولیدشده با نیازها و سلیقه آنها همخوانی بیشتری خواهد داشت.

تولیدات فرهنگی مرتبط با مهدویت باید از تکثر معنایی برخوردار باشد و بتواند طیف‌های مختلف مخاطبان را جذب کند. ورود حرفه‌ای به عرصه نیازمند تشکیل کارگروه‌های تخصصی و گروه‌های کانونی برای ارتقا تنوع‌بخشی و جذابیت‌بخشی به این محتواهاست.

در نهایت، باید به این نکته توجه داشت که جنگ امروز، جنگ تولیدات فرهنگی و رسانه‌ای است. از لحظه‌ای که یک کودک چشم باز می‌کند، تحت تأثیر رسانه‌ها، تصاویر، موسیقی‌ها و محتوای دیجیتال قرار می‌گیرد. این محتواها نه‌تنها بر تربیت، بلکه بر اعتقادات و نگرش‌ها و نیز آرمان‌ها می‌گذارند. بنابراین، برنامه‌ریزی برای تقویت تولیدات فرهنگی در حوزه مهدویت یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر است.

برخی محتواهای مربوط به مهدویت در فضای مجازی همراه با خرافات، پیشگویی‌های نادرست یا ایجاد ترس و یأس است. چگونه می‌توان از نشر چنین محتواهایی جلوگیری کرد؟

برداشت‌های انحرافی از مهدویت، مقاله افراط گرایی